

MUSUL OPERASYONU VE MUSUL'UN GELECEĞİ: FIRSATLAR VE RİSKLER

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŐTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

MUSUL OPERASYONU VE MUSUL'UN GELECEĞİ: FIRSATLAR VE RİSKLER

ORSAM Rapor No: 206

Ocak 2017

ISBN: 978-605-9157-15-5

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2017

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Hazırlayan:

Bilgay Duman, Ortadoğu Araştırmacısı, *ORSAM*

İçindekiler

Takdim.....	5
1. GİRİŞ	7
2. IŞİD ÖNCESİ MUSUL'DA SİYASİ VE GÜVENLİK DURUMU	9
3. MUSUL OPERASYONUNA İLİŞKİN TEMEL DİNAMİKLERİ	14
4. SONUÇ: RİSKLER VE FIRSATLAR	19

TAKDİM

Irak'ta 2014'ten bu yana etkinliğini sürdüren, ancak 2015 ve 2016'te büyük oranda toprak kaybeden IŞİD'in elinde kalan, Irak'taki son büyük şehir merkezi Musul'a yönelik operasyon 17 Ekim 2016 tarihinde başlamıştır. Operasyon başlasa dahi Musul etrafında yapılan tartışmalara hala büyük bir belirsizlik hakimdir. Mesela, Musul operasyonunun ne zaman ve nasıl sonlandırılacağı konusunda net bir takvim ortaya konamamaktadır. Musul'un çevresi temizlenmeden ve IŞİD'in destek ve lojistik destek hatları kesilmeden başlatılan operasyonun başarısı konusunda şüpheler bulunmaktadır.

Öte yandan operasyona katılan güçler konusunda da uzun süre tartışma yaşanmıştır. Irak güvenlik güçleri ve peşmergelerin nasıl pozisyon alacağıyla birlikte, Haşdi Şaabi ve Musul eski Valisi Etil Nuceyfi'nin liderliğindeki Ninova Muhafızları adlı yapının operasyondaki varlığı da uzun süre tartışılmıştır. Bununla birlikte Türk askerinin de bulunduğu Başika Üssü'nün statüsü de Musul operasyonu konusundaki temel tartışmalı konulardan biri olmuştur. Ancak ABD'nin inisiyatif almasıyla Erbil ve Bağdat'ın ortak operasyon yapma yönünde aldıkları karar sonrası, bütün tartışmalara rağmen operasyon başlatılmıştır.

Operasyon başlamasına rağmen operasyona katılan güçler, operasyonun planları, ilerleme hızı ve daha da önemlisi operasyon sonrası Musul'un siyasi ve idari geleceğine ilişkin tartışmalar gündemin ana konularıdır. Özellikle operasyon sonrası Musul'daki güvenliğin nasıl sağlanacağına yönelik tartışmalarla birlikte, Musul'un yeniden yapılandırılması, sosyal, siyasi, idari ve ekonomik dengenin sağlanması, göç etmek durumunda kalan Musul halkının nasıl ve hangi şartlarda geri dönebilecekleri gibi konular gündemi meşgul etmeye devam edecek gibi görünmektedir.

Elinizdeki bu rapor da Musul'un IŞİD öncesi siyasi ve idari durumuna ilişkin geniş bir çerçeve ortaya koyarken, Musul operasyonu öncesi siyasi-askeri durumu da özetlemektedir. Bununla birlikte operasyonun temel dinamiklerini geniş bir şekilde ele alırken, operasyonun Musul ve Irak için ortaya çıkardığı riskler ve fırsatlar konusunda bir perspektif sunmaktadır. İlgile okumanızı diliyorum.

Doç. Dr. Şaban Kardaş
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Bilgay Duman, *Ortadoğu Araştırmacısı, ORSAM*

MUSUL OPERASYONU VE MUSUL'UN GELECEĞİ: FIRSATLAR VE RİSKLER

1. GİRİŞ

ABD'nin 2003'te Irak işgalinin ardından kurulan siyasi yapı içerisinde federal bir yönetim tarzı benimsenmiş ve Irak halkının alışık olmadığı bir biçimde iktidar gücü yerleşmiştir; yani merkezi yönetimle birlikte federal bölgeler ve il yönetimleri pek çok konuda özerkliğe kavuşmuştur. Gelinek noktada bu yapı Irak'taki etnik, dinî ve mezhebî ayrışmaları körüklerken, coğrafi olarak da fiilî bölünmeler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ABD'nin Irak'ı işgalıyla beraber ortaya çıkan yapının, çatışma dinamiğini beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Örneğin Musul, Anbar, Selâhaddin gibi illerde Sünniler ana güç olurken, Basra, Meysan, Zikar, Babil, Nefef, Kerbela, Kadisiye, Musennâ ve Vasit'te Şiiler yönetici konumu tekil olarak ele almıştır. Öte yandan Erbil, Süleymaniye ve Duhok'u içerisine alan Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) de başlı başına bir güç haline gelmiştir. Irak'ta "ulusal birlik hükümetleri" olsa da yerel yönetimler üzerindeki ayrışma merkezi yönetime de sirayet etmiştir. Bu açıdan yerel politika Irak'taki merkez siyaseti de doğrudan etkiler konuma gelmiştir. Özellikle Irak'ta Şiilerin hâkim olduğu merkezi hükümet ile Sünnilerin yoğun olarak yaşadığı Musul, Tikrit, Anbar gibi vilayetlerin yönetimleri arasındaki çekişmeler, zaman zaman Irak siyasetinin belirleyicisi olmuştur.

Nuri el-Maliki'nin başbakanlığı döneminde Sünniler üzerine uygulanan baskıcı politikalar, Sünnilerin siyasi sürecin dışında kalmış olması veya bunu tercih etmiş olmaları, Sünnilerin kendi içerisinde bir liderlik mücadelesinin ortaya çıkması ve bütüncül bir Sünni liderliğinin ortaya çıkamamış olması, merkezi hükümetin Musul üzerine kurduğu baskıyla beraber oradaki yerel unsurların daha çok illegal veya siyaset dışı yöntemlere yönelmesi gibi sebepler, Sünnilerin Irak merkezi hükümetine inancını azaltmış ve bir alternatif arayışına yöneltmiştir. Sünnilerin hâkim olduğu bölgelerdeki yerel yönetimler, Irak merkezi hükümetine karşı ciddi bir muhalefet içerisinde olurken, zaman zaman bu durum silahlı çatışmalara dönüşmüştür. Bu ortam içerisinde IŞİD kendisine yer bulmuş, 2014'ten önce kısmi hâkimiyet sağladığı Sünni Arapların yaşadığı bölgelerde, Haziran 2014'ten itibaren hâkim güç konumuna gelmiştir. IŞİD, Haziran 2014'te Musul'u işgal etmiş ve Irak'ın üçte birinden fazla bir alanda denetim sağlayarak "İslam Devleti" ilan ettiğini açıklamıştır. Aynı zamanda IŞİD'in Suriye'de de denetim sağlaması, diğer ülkelerdeki El-Kaide bağlantılı terör örgütlerinin IŞİD'e biat etmeleri ve IŞİD'in özellikle Batı ülkelerinde terör eylemleri gerçekleştirmesi, IŞİD meselesini küresel bir mesele haline getirmiştir.

2014 Haziran'ından sonra başlayan IŞİD'le m¼cadelede 2016 yılı itibariyle b¼y¼k oranda başarı sağlanmış, IŞİD'in Irak ve Suriye'de ele ge¼irdiđi toprakların b¼y¼k b¼l¼m¼ kurtarılmıŐtır. IŞİD'in "İslam Devleti'nin baŐkenti" olarak ilan ettiği Musul'a y¼nelik olarak da 17 Ekim 2016 tarihinde b¼y¼k bir operasyon başlatılmıştır. Musul, IŞİD'den asker¼ olarak

temizlense bile, Musul'un siyasi ve idari geleceği konusunda uygulanacak politika, Irak'ın geleceğini de doğrudan etkileyecek niteliktedir. Bu nedenle Musul zelinde IŞİD ncesi durumun temel dinamikleri hatırlanarak Musul operasyonu ve sonrasında ortaya çıkabilecek riskler ve fırsatların ortaya konmasını faydalı olacaktır.

2. İŞİD ÖNCESİ MUSUL'DA SİYASİ VE GÜVENLİK DURUMU

Nuri El-Maliki, 7 Mart 2010'da yapılan genel seçimlerden 9 ay sonra hükümeti kurmasının ardından Sünni Arapların gücünü bölmek amacıyla özellikle Musul'da bazı Sünni siyasi grupları yanına çekmeye çalışmıştır. Musul'da 2009'da yapılan il meclisi seçimlerinde Hadba listesiyle ilk sırayı alan Nuceyfi grubunun Musul'da en etkili güç olması ve Irak genel siyaseti içerisinde de Nuri el-Maliki'ye karşı Kürtlerle işbirliği yaparak en sert muhalefeti göstermesi, Maliki'nin de Musul'da Nuceyfileri zayıflatma girişimlerine yol açmıştır. Maliki, Musul Valisi Etil Nuceyfi'ye de istifa çağrısında bulunmuştur. Bu arada, Irak merkezi hükümetinin Aralık 2012'de başlayan Sünni Arapların yoğun olarak yaşadığı illerde yapılan protesto gösterilerine karşı sertlikle karşılık vermesi ve Sünni Arap siyasetçilere yönelik suçlamalar, Sünnilerin Maliki'ye tepki duymasına yol açmıştır.

Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El-Haşimi'ye yönelik gıyabında verilen idam kararı ve Eylül ayının ilk 10 günü bitmeden yaşanan şiddet eylemleri nedeniyle Eylül 2012, Irak tarihine özel ve karanlık bir iz bırakmıştır. Tarık El-Haşimi'ye yönelik Şiilere karşı "ölüm mangaları" kurduğu ve terör eylemlerine yol açtığı iddiasıyla 19 Aralık 2011'de hakkında açılan soruşturma sonrası kurulan mahkeme, 8 Eylül 2012 Pazar günü kararını vererek, Haşimi hakkında gıyabında idam kararı vermiştir. Hakkında mahkeme başlamadan önce tutuklama kararı çıkmasıyla İKBY'de bir süre kaldıktan sonra Katar'a giden Haşimi, Nisan 2012'de Katar'dan Türkiye'ye geçmiş, Türkiye de kendisine oturma izni vererek konut ve koruma tahsis etmiştir. 8 Mayıs 2012'de Haşimi için İnterpol tarafından "kırmızı bülten" çıkarılmış olsa da Türkiye, Haşimi'yi kendi istemediği sürece ülkesine teslim etmeyeceğini, Haşimi'nin

dilediği kadar kalabileceğini açıklamıştır. Tarık El-Haşimi hakkında gıyabında 5 kez idam cezası kararı verilmiştir.

Tarık eEl-Haşimi'den sonra Sünni Arapların önde gelen liderlerinden biri olan Irak Maliye Bakanı Rafi El-İsâvi'ye yönelik adli süreç başlatılmıştır. 20 Aralık 2012'de Irakiye listesinin Sünni liderlerinden Irak Maliye Bakanı Rafi El-İsâvi'nin Felluce'deki evine ve Bağdat'taki ofisine "anti terör" kapsamında baskın yapılarak 150'ye yakın korumasının Irak hükümeti tarafından tutuklanmasının ardından yükselen gerginlik, Musul'daki bir hapisanede Irak Ordusu'na bağlı bir subayın genç bir kıza tecavüz ettiğinin ortaya çıkmasıyla üst seviyeye ulaşmıştır. Diyala'daki bir hapisanede de Sünni Arap bir tutuklunun işkence sonucu hayatı kaybetmesi gerginliği bir adım daha öteye taşımıştır. Rafi El-İsâvi'nin evine ve ofisine düzenlenen operasyonun Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'ye bağlı özel birlikler tarafından yapıldığının iddia edilmesi üzerine, hükümet muhalifleri 21 Aralık 2012 Cuma günü Cuma namazı çıkışında Anbar'da (Ramadi ve Felluce) gösteriler başlatmıştır. Anbar'daki gösteriler gittikçe yayılmış Tikrit (Samarra ve Beyci), Musul, Diyala (Bakuba ve Celevle) ve Kerkük'te Maliki aleyhine protesto gösterileri yapılmıştır. Maliki'nin önce bu gösterilere sert karşılık vererek gösterilerin yapılmasına izin vermemesi, halkın gösterilere katılımını engelleyecek önlemler alınması ve Maliki'nin yaptığı açıklamalar, göstericilerin ana unsuru olan Sünni Arapların gösterilere ilgisini ve desteğini arttırmıştır. Özellikle 28 Aralık 2012 Cuma günü Anbar'da yapılan gösteriler son derece büyük olmuş, binlerce insan gösterilere katılmıştır. Tutukluların salıverilmesi, genel af ilan edilmesi gibi taleplerin yüksek sesle istendiği

gösteriler sırasında eski (Saddam Hüseyin dönemine ait) Irak bayrakları açılmış, “Irak Baharı”, “Irak’ta Sünni Baharı” gibi sloganlar atılmıştır. Ayrıca Kürt gruplar da bu gösterilere destek vermiş ve Anbar’daki gösterilerde Kürt bayrakları da açılmıştır. Gösterilerden açılan bazı pankartlarda Sünnilerin “IKBY gibi özerk yönetim” talep ettikleri görülmüştür.

Öte yandan Musul’da da Maliki karşıtı gösteriler Sünni Araplar tarafından güçlü bir biçimde devam etmiştir. Musul Üniversitesi ve Ahrar Meydanı’nda yapılan gösterilere katılım büyük olmuştur. Irak Ordusu ve polisi Musul’da güvenlik önlemlerini arttırmış, halkın yaşadığı mahallelerden çıkışı yasaklanmış, yollar kapatılmıştır. Hatta Musul Üniversitesi içerisine Hummer tipi zırhlı araçlar ve tanklar yerleştirilmiştir. Irak güvenlik birimlerinin göstericilere karşı sert müdahalelerde bulunmuş, göstericilerin arasına zırhlı araçlarla girdikleri ve göstericilere ateş açmıştır. 7 Ocak 2013 Pazartesi günü Musul’daki Ahrar Meydanı’nda yapılan gösterilerde Irak güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu 6 kişi yaralanmış, göstericilere ateş açılması sonucunda da 2 kişi hayatını kaybetmiştir.

Muhalifler ve göstericilere itidal çağrısı yapan Nuri El-Maliki, siyasi süreci baltalamak isteyenlere imkân tanınmamasını isteyerek göstericilerin taleplerinin bazılarının değerlendirilebileceğini açıklamıştır. Bunun üzerine 14 maddelik bir talep bildirisini yayınlayan göstericilerin istekleri arasında;

- Tutuklu erkek ve kadınların serbest bırakılması,
- Uluslararası toplumun çağrılarını doğrultusunda idam hükümlerinin infazının durdurulması,
- Mukaddes mekânların yönetimiyle ilgili yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi,

- Terörle Mücadele Kanunu’nun 4. Maddesinde ifade edilen teröre karışan, teröre destek veren ve teröristleri saklayan herkes idam edilir hükmünün kaldırılması ve bu kanunla ilintili davaların iptal edilmesi,
- Genel af ilan edilmesi,
- Adli soruşturmaya ilişkin yasal düzenlemenin iptali,
- Güvenlik ve yargı başta olmak üzere, devletin tüm kurumlarında kapsamlı yolsuzluk soruşturmaları yapılması,
- Uluslararası gözlemcilerin denetimi altında nüfus sayımının yapılması,
- Diyala ve Musul Operasyonlar Komutanlığı gibi özel askeri birimlerin iptal edilmesi gibi talepler yer almıştır.

Nuri El-Maliki’nin siyasi olarak en büyük gruba sahip muhalifi ve rakibi olan İrakiye Listesi Lideri İyâd Allavi de yaptığı açıklamada, bu olayların Maliki’nin başarısızlığının kanıtı olduğunu ifade ederek kendisinin istifa etmesi ve erken seçimlere gidilmesi çağrısında bulunmuştur.

Irak’ta devam eden gösteriler siyasi krizi derinleştirmiştir. Maliki, hükümet karşıtı Sünni Arap-Kürt bloğunu kırmak amacıyla özellikle Musul’daki Yaver grubu, Kerkük’teki Haviceli Arap aşiretler gibi oluşumlar yanına çekmeye çalışmıştır. Ancak Nuri El-Maliki’nin karşıtı gösteriler Havice’de de yapılmıştır. 11 Ocak 2013 Cuma günü Cuma namazı sonrası Havice Stadyumu’nda toplanmak isteyen göstericilere izin verilmemiş, stadyuma giden yollar Irak güvenlik güçleri tarafından kapatılmıştır. Gösteriler Musul, Tikrit, Samarra, Anbar (Ramadi) ve Bağdat’ta yapılmış, göstericiler toplu Cuma namazları kılmıştır. Ancak Irak güvenlik güçleri

başta Bağdat olmak üzere bazı bölgelerde gösterilerin yapılmasını engellemiştir.

Bu olaylar Irak hükümeti ve Nuri El-Maliki'ye karşı Sünni Araplarda bir "nefet" duygusunu ortaya çıkarmıştır. Hatta Maliki ile son derece iyi ilişkiler kuran Irak Başbakan Yardımcısı Salih El-Mutlak, Rafi El-İsavi'nin tutuklanan koruma ve yardımcılarıyla ilgili soruşturmanın tarafsız makamlar ve adli kurumlar tarafından yapılmasına izin verilmesini talep etmiş ve aksi takdirde kendi bloğunun siyasal süreçten tamamen çekileceğini açıklamış. Ayrıca, 30 Aralık 2012'de de Anbar'ı ziyaret ederek gösterilere destek verdiğini ortaya koymuştur. Ancak eylemciler Maliki ile iyi ilişkileri olan Salih El-Mutlak'ı alandan kovmuş, bunun üzerine Salih el-Mutlak'ın korumaları göstericilerin üzerine ateş açması sonucu 5 kişi yaralanmış, yaralılarından biri daha sonra hayatını kaybetmiştir. Salih El-Mutlak'a yönelik bu tutum Sünni Arapların geldiği noktayı göstermesi açısından son derece önemlidir.

Diğer taraftan 23 Nisan 2013 günü sabah erken saatlerde Kerkük'te uzun süreden beri devam eden gösterilerde açlık grevine başlayan göstericilere Irak Ordusu'nun müdahalesi sonucunda 85 kişi hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Olaylar Kerkük'ün tamamında değil Sünni Arapların çoğunlukta yaşadığı Havice ve Selâhaddin'deki Tuzhurmatu'ya bağlı Süleymanbeg nahiyesinde gerçekleşmiştir. Havice ve Süleymanbeg'de Sünni Araplar kamu binalarını ele geçirmiş ve ordunun kuşatması altındaki bölgelerde ciddi bir direnişe hazırlık yapmaya başlamışlardır. Aynı şekilde Diyala'ya bağlı Celevle ve Karatepe'de ordu ve aşiret güçleri arasında çatışmalar başlamıştır.

Bu şartlar altında Irak 2013 yılında yerel seçimlere hazırlanmıştır. Ancak Irak Bakanlar Kurulu 19 Mart 2013 tarihinde aldığı bir kararla Musul ve Anbar'daki güvenlik durumunun kötü olması ve seçim için gerekli hazırlıkların yapılamadığı gerekçesiyle bu bölgelerde en geç 6 ay içeri-

sinde yapılmak üzere seçimleri ertelemiştir. Böylece seçimler Irak'ın 12 vilayetinde 20 Nisan 2013'te, Musul ve Anbar'da ise 20 Haziran 2013'te yapılmıştır.

Musul'da 20 Haziran 2013'te yapılan il meclisi seçimlerine 28 ittifak katılmıştır. 28 ittifaktan toplam 667 aday Musul İl Meclisi'ndeki 39 sandalye için yarışmıştır. 39 sandalye içerisinde Musul'da Hristiyan, Yezidi ve Şebeklere birer sandalye olmak üzere toplam 3 sandalye kota olarak ayrılmıştır. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Musul'da seçime katılım oranını yüzde 37,5 olarak açıklamıştır. Oylama sonucunda 14 liste ve oluşum il meclisinde temsil edilmeye hak kazanmıştır.

Musul eski Valisi Etil Nuceyfi'nin başkanlığında kurulan Muttahidun Listesi, 14 üyeli Nahda Koalisyonu adı altında yeni bir oluşuma giderek Musul İl Meclisi'ndeki en büyük grup haline gelmiştir. Öte yandan Dildar Zebari başkanlığındaki Ninova'ya Vefa ve Abdullah Yaver başkanlığındaki Birleşik Ninova oluşumları da bir araya gelerek Ulusal Koalisyon adı altında bir birliklilik oluşturmuştur. Hayır ve Verimlilik Listesi de seçimin galibi Kardeşlik ve Ortak Yaşam Listesi'ne katılmıştır. Buradan hareketle Musul İl Meclisi'nde üç büyük grup ortaya çıkmıştır. 11 siyasi grubun bir araya gelmesiyle oluşan Muttahidun Listesi toplam geçerli oyların yaklaşık yüzde 22'sini alarak 8 sandalye ile Musul İl Meclisi'nde temsil edilmeye hak kazanmıştır. Muttahidun Listesi'nin kazandığı 8 sandalyeden 5'ini Türkmenlerin temsil etmesi ve bu 5 sandalyeden de 4'ünü Irak Türkmen Cephesi adaylarının kazanması dikkat çekmiştir. Bu arada seçimlerden sonra Musul İl Meclisi'ne girmeyi başaran diğer parti ve oluşumlarla ittifak görüşmeleri yapan Muttahidun Listesi, 2 sandalyeye sahip Birleşik Ulusal İrakîye İttifakı ve birer sandalyeye sahip Ulusal Ninova İttifakı, Ulusal Um El-Rabiain Aşiretler Topluluğu, Irak Hayır ve Verimlilik Listesi, Reform ve İlerleme Yezidi Hareketi ile birlikte Musul İl Meclisi'nde birlikte hareket etmek amacıyla "Nahda Koalisyonu" adı

altında birleşerek 14 sandalyeli bir koalisyona dönüşmüş ve Etil Nuceyfi yeniden vali seçilmiştir.

Etil Nuceyfi'nin yeniden vali seçilmesi sonrasında, Irak merkezi hükümet ve Musul yerel yönetimi arasındaki uyumsuzluk giderek artmış ve Irak Başbakanı Nuri el-Maliki, Musul üzerindeki baskının boyutunu ve çapını genişletmiştir. Maliki'nin Irak iç siyasetindeki tavrı hem Kürtleri hem de Sünnileri radikalleştirmiş, merkez siyasetten uzaklaştırmıştır.

Bu ortam içerisinde 30 Nisan 2014'te Irak genel seçimleri yapılmıştır. Bu süreçte 2010'dan sonra neredeyse tüm Şii grupların içerisinde yer aldığı Ulusal İttifak'tan bağımsız hareket etmesi, Maliki'nin Şii birlikteliğini de bozduğuna ilişkin görüş birliğine yol açmıştır.

Bununla birlikte merkezi hükümette elde ettiği pozisyonu yerel siyaset için de kullanan Maliki'nin, diğer Şii grupların vilayet yönetimlerindeki etkisini sınırlamaya ve Şii bölgelerinde hâkimiyet kurmaya çalışması da Şii gruplar içerisinde Maliki'ye yönelik tepkiyi artırmıştır. Öte yandan Irak'taki siyasi ve güvenlik krizinin sorumlusu olarak da Maliki görülmüş ve Sünniler ile Kürtleri ötekileştirerek krizi derinleştirmiştir.

Irak, 30 Nisan 2014'te yapılan genel seçimlerin ardından hükümet kurma sürecine girmiştir. Liderliğini yaptığı Kanun Devleti Koalisyonu'nun seçimlerden birinci çıkması, Maliki'nin eline hükümet kurma çalışmalarında ciddi bir koz vermiş ve üçüncü dönem başbakanlık için zorlamaya başlamışsa da, bir kez daha hükümet kurma çalışmalarını domine etmesi, Irak'taki bütün kesimlerde rahatsızlık yaratmıştır. Bu rahatsızlıkla birlikte Maliki'nin gerekirse çoğunluk hükümeti kuracağına yönelik açıklamaları, Irak'ta siyasi ortamı iyice gerginleştirmiş ve Sünnilerin, yönetimin dışında kalacakları yönünde tehdit algılaması geliştirmelerine yol açmıştır.

Hükümet kurma çalışmaları, IŞİD'in 6 Haziran 2014 Cuma günü Musul'a girmesi ve daha sonrasında kenti tamamen kontrol altına almasıyla sarsılmıştır. Musul'u ele geçirdikten sonra Kerkük'e yönelen IŞİD'in lideri Ebu Bekir El-Bağdadi, amaçlarının Bağdat'ı ele geçirmek olduğunu açıklamıştır. IŞİD, kısa sürede Bağdat'ın sınırlarına kadar ulaşmıştır. Irak ordusu ve emniyet birimleri, IŞİD'in Musul, Kerkük ve Tikrit'teki saldırıları karşısında son derece yetersiz kalmıştır. Irak merkezi hükümetine bağlı güvenlik güçleri, IŞİD'in saldırıya geçtiği bölgelerde silah ve üniformalarını bırakarak kaçmıştır.

IŞİD, Sünnilerin yaşadığı Musul, Anbar, Selâhaddin, Diyala ve Kerkük gibi vilayetlerde kontrol alanları yaratıp halk arasında kendine taban oluşturmaya gayret ederken, ele geçirdiği Musul'da günlük yaşamı devam ettirmek suretiyle halk desteğinin sağlamaya çalışmıştır. IŞİD daha önce yapmış olduğu saldırı stratejisinden farklı olarak yeni bir strateji çizmiş ve Sünnilerin yaşadığı Musul, Tikrit ve Anbar gibi şehirlerde "alan hâkimiyeti" sağlamaya yönelmiştir. Maliki de halka, IŞİD'e karşı koyma çağrısından bulunmuş ve merkezi hükümetin yanında yer alacak kişilerin silahlandırılabilceğini açıklamıştır.

Öte yandan IŞİD'in başta Samarra olmak üzere Şiilerin kutsal mekanlarının bulunduğu coğrafyalara yönelmesinin ardından Irak'taki en büyük Şii dini merci Ayetullah Ali El-Sistâni "cihad" çağrısı yaparak, bütün Şiileri ve Iraklıları IŞİD'e karşı mücadeleye çağırmıştır. Bu çağrıyla birlikte binlerce Iraklı Şii, Türkçe'ye "millet yığınları" olarak çevrilebilecek "gönüllü birlikler" olarak anılan "Haşdi Şaabi" oluşumunu meydana getirmiştir. Haşdi Şaabi yapısı içerisinde ABD'nin Irak işgali sonrası ülkede ortaya çıkan ve süreç içerisinde bir kısmı ortadan kalkan Şii milis oluşumlarının yanı sıra, hiçbir milis gruba dahil olmayan halktan pek çok kişi de yer almıştır.

Bununla birlikte, Maliki'nin ikinci dönemdeki siyasi, sosyal, askerî ve ekonomik

uygulamalarının getirdiği olumsuzlukların IŞİD'in etkinliğine yol açtığına yönelik algılamının boyutu düşünüldüğünde, seçimlerden açık ara farkla en yakın rakibinden yaklaşık 60 milletvekili fazla çıkmasına rağmen hükümet kurma yetkisi Maliki'ye verilmemiştir. Şii siyasi grupların bir araya gelerek oluşturduğu Irak Ulusal İttifakı içerisinde Ağustos ayında yapılan oylamada Haydar El-Abadi hükümet kurmakla görevlendirilmiştir. İbâdî yaklaşık bir ay içerisinde hükümet kurma çalışmalarını tamamlayarak 8 Eylül 2014'te 328 sandalyeli Irak Parlamentosu'nda 289 milletvekilinin katıldığı oylamayla güvenoyunu almıştır.

IŞİD'in Irak'taki ilerleyişi ve Haşdi Şaabi yapısıyla birlikte IŞİD'le mücadele bölgesel ve uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu süreçte, Irak'ta İran'ın doğrudan müdahil pozisyona girmiş olmasının yanı sıra, Irak'ta hükümetin kurulmasının

hemen ardından ABD'nin IŞİD'e karşı mücadele eden güçlere destek verilmesini öngören IŞİD'le mücadele stratejisini açıklaması etkili olmuştur. Neticede, içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı 60'a yakın ülkenin oluşturduğu koalisyon IŞİD'le mücadelede işbirliğine girmiştir. Ancak özellikle başta İran Devrim Muhafızları Kudüs Ordusu Komutanı Kasım Süleymanî olmak üzere İranlı komutan ve askerlerin Irak'ta IŞİD'e karşı operasyonlarda yer almış olması, Irak'taki siyasi süreci, İran'ın etkisini ve içerisinde yer alan Şii milis gruplarıyla birlikte Haşdi Şaabi'yi tartışılır hale getirmiştir. Özellikle Haşdi Şaabi içerisindeki milis grupların giderek çoğalması, hâkim oldukları bölgelerde sadece askerî değil, idari olarak da etkin konuma gelmeleri ve Haşdi Şaabi içerisindeki bazı grupların zaman zaman girdikleri Sünni Arap bölgelerindeki uygulamaları, Haşdi Şaabi oluşumunu tartışılır konuma getirmiştir.

3. MUSUL OPERASYONUNA İLİŞKİN TEMEL DİNAMİKLERİ

Irak'ta 2015-2016 yılları IŞİD'le mücadelelenin yoğun bir biçimde yapıldığı yıllar olmuştur. Özellikle 2016 yılında Irak'ta IŞİD'e karşı büyük bir ilerleme sağlanmış, IŞİD'in elinde olan büyük şehir merkezlerinden Tikrit ve Anbar, IŞİD'den temizlenirken, 2016 yılının sonuna yaklaşıldığında büyük şehirlerden sadece Musul, IŞİD kontrolünde kalmıştır. Bununla birlikte, Beyci, Şirgat, Felluce, Rutba gibi IŞİD'in elinde tuttuğu önemli yerleşim bölgeleri de IŞİD'den temizlenmiştir. Musul'un yanı sıra Telafer, Havice ve Kaim, IŞİD'in kontrol altında tuttuğu yerler olarak kalmıştır. Nihayetinde 17 Ekim 2016 tarihinde Musul operasyonu başlatılmış ve pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir.

Operasyona ilişkin ABD'li yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda Ekim 2016 tarihinin hedeflendiği pek çok kez ifade edilmiştir. Bu bağlamda Iraklı yetkili makamların hazırlıklar tamamlanmadığı için Musul operasyonu konusunda istekli davranmadıkları, ancak ABD'nin Kasım 2016'da yapılacak Başkanlık seçimleri öncesinde operasyona başlanması için baskı kurduğu söylenmektedir.

Neredeyse Irak'taki hemen hiçbir bölgede ABD'nin hava desteği olmadan IŞİD'e karşı büyük bir ilerleme sağlanmadığı bir gerçektir. Tikrit operasyonu bu açıdan en büyük örneği teşkil etmektedir. ABD'nin hava desteği olmadan başlayan Tikrit operasyonunda Irak merkezi hükümeti, 3 ay sonunda ilerleme sağlayamamış; hatta sahadaki güçleri arasında koordinasyon da kopmalar, aksaklıklar ve sorunlar çıkmıştır. Bunun üzerine Irak merkezi hükümeti operasyonu durdurmak zorunda kalmıştır. Operasyon durduktan kısa bir süre sonra ABD'nin hava desteği ile yeniden başlatılan operasyon sonucu Tikrit

alınabilmiştir. Bu nedenle ABD'nin öncelikleri ve yönlendirmesine uygun davranmak zorunda kalmıştır. Bu durum sadece operasyonun başarısıyla ilgili değildir. Irak merkezi hükümeti özellikle Erbil tarafından ortaya konabilecek aşırı istekler konusunda da ABD'nin bir denge rolü oynadığını bilmektedir. IKBY Başkanı Mesut Barzani'nin Ekim 2016'daki Bağdat ziyaretinin bunun bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür. ABD, Erbil'i Bağdat'la anlaşması için teşvik etmiştir. Barzani de ABD desteğinden mahrum kalmamak için Bağdat'la Musul operasyonu konusunda uzlaşmıştır. Bu nedenle hem Erbil hem de Bağdat, ABD ile uyum göstermek zorunda kalmıştır. Erbil ve Bağdat için bu durum bir tercihten çok zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Zira ABD'nin desteğindeki ağırlık merkezinin bir tarafın lehine kaymasının, dengeleri büyük oranda değiştirebileceği öngörüsü tarafta da hâkim düşüncedir. Kısacası Musul operasyonunun zamanlamasındaki ilk tercihin ABD'de olduğu, ancak Erbil ve Bağdat'ın da buna uyum gösterdiğini söylemek mümkündür.

Operasyona 15.000 civarında Peşmerge ve 30.000 civarında Irak güvenlik gücünün katıldığı bilinmektedir. Bu güvenlik güçleri içerisinde Irak Ordusu çoğunluğu oluştururken, federal polis, yerel polis, terörle mücadele gücü, aşiret birlikleri de bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye tarafından Başika'daki kampta eğitilen ve Musul halkından oluşan Haşdi Vatani gücü de Irak Ordusu ile birlikte operasyona dahil olmuştur. Öte yandan Musul'a yapılacak operasyona katılıp katılmayacağı büyük tartışmalara yol açan Haşdi Şaabi, 1 Kasım 2016 tarihi itibarıyla, Telafer'e doğru operasyon başlatmış ve Musul-Rakka arasındaki bağlantıyı sağlayan karayolunu kontrol etmiştir. Ayrıca Haşdi Şaabi,

Telafer'in çevresindeki köylerin büyük bölümünü IŞİD'den temizlemiş ve Telafer Havaalanı'nı kontrol ederek şehrin etrafını kuşatmıştır. Ancak Irak hükümetinden yapılan açıklamada hem Telafer merkezine hem de Musul merkezine Haşdi Şabi güçlerinin girmeyeceği belirtilmiştir. Telafer'e Irak Ordusu'na bağlı 72 ve 92. alayların gireceği açıklanmıştır.

Musul'a yapılan harekâta 5 yönlü bir plan ortaya konmuştur. Bu plana göre güneyde Gayyara'dan Hammam El-Alil ve Şura hattına, kuzeyden Musul Barajı'ndan hareket edilerek Tilkeyf hattına, doğudan Hazır-Bartilla-Başika hattına, güneydoğudan Hamdaniye-Başika hattına ve güneybatıdan Gayyara'dan Hammam El-Alil-Telafer hattına doğru ilerleme sağlanmıştır.

Irak Başbakanı Haydar El-Abadi, operasyonun ilk haftalarında beklenenden hızlı bir ilerleme sağlandığını açıklamıştır. Ancak büyük ilerleme Peşmergeler ve Irak Ordusu'nun ortak operasyon hattında gerçekleşmiştir. Özellikle Peşmergelerin ilerlediği doğu-batı hattında önemli bir ilerleme sağlanmıştır. Operasyon planlarına göre, Peşmergelerin Irak'ta tartışmalı bölgeler olarak bilinen ve Irak Anayasası'nın süresi geçmiş 140. maddesi kapsamına giren bölgelerin ötesine geçmeyeceği bilinmektedir. Musul şehir merkezine sadece Irak merkezi hükümetine bağlı güvenlik güçlerinin girmesi planlanmaktadır. Peşmergeler operasyonun başlangıcından itibaren Musul'un güneyinde bulunan Dicle nehrinin batısındaki Mahmur'dan başlayarak Musul'un kuzeyine doğru bir cephe açmış durumdadır. Peşmergeler bu hat doğrultusunda doğu-batı yönlü ilerleme sağlamıştır. Bu hat şehrin dış çeperini oluşturmaktadır. Bu bölgeler daha çok Kürt nüfusla birlikte azınlık nüfusun yaşadığı yerlerdir. Ancak bu bölge neredeyse insansız bölgelerdir; zira IŞİD'in 2014'te Musul'u işgal etmesinin ardından buradaki nüfusun büyük bölümü göç etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle Peşmerge savaş alanında rahat ilerleme sağlayabilmiştir. Bu bölgelerin bir kısmında Erbil ve

Bağdat'ın anlaşmasına dayalı olarak Irak Ordusu da Peşmerge ile ortak operasyon güçleri oluşturmuştur.

Diğer taraftan Irak Ordusu da yine Musul'un güneyinde bulunan Dicle nehrinin batısındaki Gayyara'dan hareket etmiştir. Gayyara'da bulunan hava üssü de aynı zamanda ABD öncülüğündeki koalisyonun operasyon merkezi konumundadır. Irak Ordusu ve güvenlik güçleri buradan güney-kuzey yönünde ilerlemekte ve Dicle nehrinin kıyısından kuzeye doğru önemli bir koridor açmıştır. Irak güvenlik güçleri operasyonu kuzeye doğru genişletirken, aynı zamanda batı ve doğu cepheleri de ortaya çıkmıştır. Peşmerge arkasını güvenli bölgeye, yani Erbil'e dayamış ve batı yönlü hareket etmiştir.

Öte yandan 21 Ekim 2016 tarihinde ABD Savunma Bakanı Ashton Carter'ın Türkiye ziyareti sonrasında Türkiye'nin Musul operasyonuna ilişkin pozisyonu netleşmiştir. ABD Savunma Bakanı Carter ziyaret sonrası yaptığı açıklamada, Türkiye'nin operasyona dahil olmasını istediklerini ve Türkiye ile Irak merkezi hükümeti arasında derin bir krize yol açan Başika meselesi konusunda her iki ülkenin prensipte anlaşacağını açıklamıştır. Bu kapsamda Türkiye, Musul operasyonunda aktif rol almıştır. Zira Türkiye, IŞİD'e karşı yapılan hava operasyonlarına destek vermeye başlamıştır. Ayrıca istihbarat, lojistik ve askerî yardım desteği sağlanmıştır. Türkiye'nin Başika'daki askerî varlığı tartışılırken, Türkiye Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve siyasi birliğinin sağlanması konusundaki hassasiyetlerini korumuştur. Bu nedenle Türkiye'nin Başika'daki askerî varlığı, sadece Irak'ın terörle mücadelesine bir destek olarak algılanmalıdır. Zira Başika'daki Türk varlığı, ABD Başkanı Barack Obama'nın 2014 Eylül'ünde açıkladığı, IŞİD'le mücadele stratejisi kapsamında görev yapmaktadır.

Başika'daki Türk varlığı IŞİD'e karşı mücadele ederken aynı zamanda IŞİD'e karşı savaşan gruplara da eğitim desteği sağ-

- Haşdi Şabi
- Irak Ordusu ve Federal Polisi
- Irak Ordusu, Terörle Mücadele Birimi, Özel Operasyon Güçleri, Peşmerge

🏠 Gedu Askeri Üs Bölgesi (Başıka Kampı) - Türk Güçleri ve Ninova Muhafızları

🇺🇸 Koalisyon Güçleri

🇮🇷 Irak Güvenlik Güçleri Musul Operasyonu Merkez Üssü

🇮🇷 Peşmerge Musul Operasyonu Merkez Üssü

lamıŐtır. Nitekim Tırkiye'nin Başika'da eğittiği gruplar operasyonda yer almaktadır. Irak tarafı da bu gıcın operasyona katılmasına onay vermiştir. Bu bir anlamda Tırkiye'nin Başika'daki varlığının kabullenildiğinin bir gostergesi olarak ifade edilebilir. Tırkiye'nin hiçbir Şekilde ne Irak'ta ne de başka bir ilkede toprak kazanma hedefi yoktur. Bu nedenle Tırkiye Başika'daki askeri varlığı ile kendi koru-

masını sağlamıştır. Nitekim Tırkiye, Başika'daki kampa yapılan IŞİD saldırılarında Őehit bile vermiştir. Başika cenvresinde Tırkiye'nin IŞİD'e karşı yaptđı saldırılarda 700'e yakın IŞİD üyesinin öldürüldüğü bilinmektedir. Tırkiye, Musul operasyonunda uluslararası koalisyon gicleri ve Irak güvenlik gicleri ile koordineli olarak hareket etmiştir.

4. SONUÇ: RİSKLER VE FIRSATLAR

Musul operasyonu, birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Operasyona katılan ve katılacak taraflar üzerinde yaşanan tartışmaların yanı sıra, operasyonun zamanlaması, operasyon planları, operasyon sırasında yaşananlar, insani problemler gibi pek çok konu riskler ve fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Operasyona katılan ya da destek veren bütün taraflar, Musul'un IŞİD'den kurtarılacağı konusunda hem fikir görünürken, ortaya çıkan risk ve fırsatlar konusunda taraflar arasında ayrışmalar yaşanmaktadır. Bu noktada özellikle, IŞİD sonrası süreçte Musul'un geleceği konusunda yaşanan tartışmalara ışık tutmak yerinde olacaktır.

Öncelikle Musul operasyonu sonrasında Musul'un idari yapılanmasının nasıl olacağı konusundaki belirsizlik devam etmektedir. Irak Parlamentosu, IŞİD'in Musul'da çıkarılması sonrasında Musul'un idari sınırlarının değişmeyeceğine yönelik bir karar alsa da bu konuda bir kesinlik söz konusu değildir. Dolayısıyla en temel soru, IŞİD sonrası Musul'un kim tarafından ve nasıl yönetileceğine ilişkindir. ABD'nin dahi IŞİD sonrası Musul için hazırlık yaptığı bilinmektedir. Musul eski Valisi Etil Nuceyfi, 6 ya da 8 ilçenin vilayete dönüştürülerek Musul'un federal bölge olarak yönetilmesi konusunda projeler ortaya atmıştır. ABD Kongresi de daha çok azınlıkların yaşadığı, Duhok ile Erbil sınırlarındaki ilçeleri kapsayan bölge için "federal bölge taslağı" hazırlamıştır. Ancak bu bölgenin IKBY tarafından da istendiği ve "Kürdistan Bölgesel Yönetimi dışındaki Kürdistanlı bölgeler" olarak anıldığı bilinmektedir. Nitekim Musul operasyonunun başlamasıyla bu bölgelerdeki kontrol tamamen Peşmergelere geçmiştir. IKBY Başkanı Mesut Barzani de Peşmergelerin ele geçirdiği yerleri bırakmayacağı,

bunun için gerekirse savaşıacaklarını ifade eden açıklamalar yapmıştır. Öte yandan Sincar ve Telafer'in geleceği konusunda da belirsizlikler sürmektedir. 2014 yılının Ocak ayında Irak Bakanlar Kurulu tarafından Telafer'in il olmasına yönelik çıkarılan kararın yeniden gündeme getirilebileceği konuşulmaktadır. Ayrıca, IKBY'nin Sincar'ı da sınırları içerisine almak istediği bilinmektedir. Ancak mevcut durum itibarıyla Sincar'ı terör örgütü PKK ve PKK'nın desteklediği grupların kontrol ediyor olması, IŞİD sonrası süreçte Sincar konusunda sıkıntılar yaşanabileceğini gösterir niteliktedir.

Musul'un kontrol altına alınması sonrasında en önemli konulardan biri de Musul'un güvenliğinin sağlanması olacaktır. Şehrin kontrolü IŞİD'den geri alınsa bile, IŞİD'in Musul içerisinde bir tabanı olduğu bir gerçektir. Bu nedenle IŞİD sonrası süreçte, Musul'daki IŞİD'e yönelik yapılacak tespit ve soruşturmalar konusunda sıkıntılar yaşanabilecektir. Irak güvenlik güçlerinin halk üzerinde baskı yaratması durumunda Musul'un güvenliğinin sağlanması konusunda sıkıntılar yaşanabilir. Bu nedenle Musul'un güvenliğini sağlayacak gücün daha çok Musul halkından oluşması Musul'da dengenin sağlanması konusunda faydalı olabilir.

Operasyona uluslararası koalisyon güçlerinin eğittiği Irak güvenlik güçleri de katıldığı dikkate alındığında, Musul operasyonu bu güçlerin sınavı da olacaktır. Burada sadece Musul'un IŞİD'den geri alınması değil, Musul'un korunması ve muhtemel çatışmaların da önüne geçilmesi önemli olacaktır. Sayısal çoğunluktan öte IŞİD'e karşı savaşan güçlerin askeri yeterliliği de ortaya çıkacaktır. Zira Musul operasyonuna katılan Irak güvenlik güçlerinin ye-

terli oranda eğitim almadığı ve tecrübesiz oldukları yönünde tartışmalar da bulunmaktadır.

Bu bağlamda IŞİD'in kullandığı farklı yöntemler, Musul operasyonuna katılan Irak güvenlik güçlerinin IŞİD'le savaşmadaki yeterliliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Özellikle tünelleri kullanarak güvenlik güçlerine verdiği karşılık, zaman zaman beklenmeyen, şaşırtıcı eylemler olarak ortaya çıkmaktadır. IŞİD'le savaşta sadece doğrudan savaş yöntemleri yeterli görünmemektedir. Bu nedenle Musul'un IŞİD'den kurtarılması sonrasında şehrin güvenliğinin sağlanması, etkili yöntemlerin belirlenmesi ve terör unsurlarının sıkı takibi önemlidir.

Ayrıca IŞİD'in Musul şehrinin dış çeperinde değil, daha çok şehir merkezinde ana savaş için hazırlık yaptığı söylenmektedir. Bu nedenle merkeze yaklaştıkça çatışmaların artması ve ilerlemenin zayıflaması beklenmektedir. Hatta zaman zaman IŞİD'in geri kazanım sağlayabileceği bölgeler ortaya çıkabilir. Musul'daki yaklaşık 1 milyon sivil nüfus da hesaba katılmalıdır. Bu nedenle şehir merkezine yaklaştıkça hava operasyonları konusunda da sıkıntı yaşanabilir. Zira sivil bölgelerde yapılacak hava operasyonlarında sivil kayıpların yaşanmaması için daha dikkatli davranılması gerekmektedir. Aksi takdirde büyük sivil ölümlerine ve insani krizlere yol açılabilir. Sivil kayıpların önüne geçmek için aynı zamanda terörist saldırılar da engellenmelidir.

Musul operasyonunu çevresinden bağımsız düşünmemek gerekmektedir. Musul şehir merkezinin alınması, Musul operasyonunun sonuna gelindiğini göstermeyecektir. Önemli olan Musul'daki istikrarın sağlanmasıdır. Musul operasyonunun başlamasından daha bir hafta geçmeden Kerkük'te yaşanan IŞİD baskını önemli bir mesajdır. Musul'dan çok daha küçük bir yer olan Kerkük'ün ilçesi Havice'deki IŞİD varlığı temizlenmeden operasyona başlanmıştır. IŞİD'in başka bölgelerdeki

uyuyan hücrelerini de harekete geçirmesi muhtemeldir. Bu nedenle beklenmeyen gelişmeler yaşanabilir.

Musul operasyonu sonrasında insanların güvenli bir biçimde yerlerine dönmesi ve savaş alanlarının yeniden inşası en önemli konulardan biridir. Ayrıca bir arada yaşamın sürdürülmesi için zemin oluşturulmalıdır.

Öte yandan her ne kadar Haşdi Şaabi'nin Telafer şehir merkezine yönelik operasyona katılmayacağı ve sadece Irak Ordusunun Telafer şehir merkezine gireceği söylene de Irak Parlamentosu'nda kabul edilen Haşdi Şaabi yasasıyla birlikte, Haşdi Şaabi'nin Irak Ordusu'nun bir parçası haline getirilmiş olması, ordu kisvesi altından Telafer'e sokulacağı endişelerini beraberinde getirmektedir. Haşdi Şaabi'nin mezhepsel bir tavırla Telafer'de operasyon yapması, Telafer operasyonun sonuçları itibarıyla olumsuzluklara yol açabileceği endişesine yol açmaktadır. Bu durum, IŞİD öncesinde Şii ve Sünni Türkmen nüfusun bir arada yaşadığı Telafer'deki dengeyi bozacağı gibi, Türkmenler arasında ayrışmalara ve mezhepsel çatışmalara yol açabilecek niteliktedir.

Irak'taki siyasi ayrışmaların bir yana bırakılıp IŞİD ile ortak mücadele edilmesi risklerin ortadan kaldırılması için önemli olacaktır. Musul operasyonu, belki de ilk kez Irak merkezi hükümetine bağlı güvenlik güçleri ve Peşmergelerin ortak operasyonlarına sahne olmuş ve başarı sağlanmıştır. Bu nedenle IŞİD sonrası süreçte de aynı dayanışma ve işbirliğinin sağlanması, terörün bitirilmesi, ülke güvenliğinin sağlanması ve istikrarı açısından faydalı olacaktır. Bu durum Irak'taki ayrışmaların da önüne geçebilir. IŞİD'in elinden alınan yerlerdeki güvenliğin net olarak sağlanması ve örgütün aynı bölgeleri tekrar ele geçirmesinin engellenmesi de IŞİD ile mücadelede kritik bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. IŞİD'e karşı operasyonların sürekliliği ve devamlılığının sağlanması gerekmektedir. Operasyon sürekliliği,

IŞİD ile savaşan taraflar arasında yüksek düzeyli bir koordinasyonu zorunlu kılmaktadır.

Ayrıca aynı mücadelenin ulusal sınırların da dışına taşınması, Irak'taki güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesi konusunda faydalı olacaktır. Uluslararası koalisyonun yanı sıra Irak'ın da tüm unsurlarıyla içerisinde yer aldığı bölgesel bir işbirliğiyle mücadele konseptinin geliştirilmesi önemlidir.

Bununla birlikte yerel düzeyde de işbirliği ve dayanışmanın sonuç verdiği görülmektedir. Nitekim Irak hükümeti, ABD'nin desteğiyle IŞİD'in etkinlik kurup kontrol sağladığı Anbar, Diyala ve Selâhaddin gibi vilayetlerde, örgüte karşı olan Sünni Arap aşiretleriyle anlaşma yoluna gitmiştir. Örneğin Selâhaddin'de, pek çok aşiret bir araya gelerek IŞİD'e karşı birleşik bir cephe oluşturmuştur. Bundan doğan coğrafi ayrışmanın IŞİD sonrası dönemde gruplar arasında bir mücadeleye yol açmasını engellemek için farklı unsurlar arasındaki uyumun sağlanması son derece önemli olacaktır.

Ancak IŞİD zihniyetinin Irak'ta yerleştiği de akılda tutulmalıdır. Zira IŞİD zihniyetinin ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrası ülkede etkinlik kazandığı bir gerçektir. 2003 sonrası Irak'ta farklı isimlerde etkinlik kuran örgütün yerelden önemli ölçüde destek aldığı da bilinmektedir. Bu noktada Sünnilerin siyasi sürece entegrasyonu son derece önemlidir. Mevcut durumda IŞİD'in hakimiyetindeki bölgelerde yaşayan Sünni halkın, IŞİD'in harekâtı öncesi Irak merkezi hükümetine yönelik gösterilerinde dile getirdikleri taleplerin dikkate alınması, mezhepsel ya da intikam duygularıyla hareket edilmemesi önemli olacaktır. Irak'taki Sünniler üzerinde Nuri El-Maliki hükümetlerinin yarattığı baskının, IŞİD'in yeniden yeşermesine sebep olduğu düşünüldüğünde IŞİD'i bertaraf etmek için onu ortaya çıkaran faktörlerin kaldırılması gerekecektir. IŞİD'in Sünni bölgelerde etkinlik kazanmasında toplumsal,

siyasal ve hatta ekonomik faktörlerin etkisi göz önüne alındığında, askeri tedbirler yanında toplumsal, siyasal ve ekonomik reformların yapılması da örgütle mücadelede büyük önem taşımaktadır.

Bu noktada Irak'taki federalizm daha gevşek bir yapıya kavuşturularak Sünnilere, en azında hâkim oldukları bölgelerde, daha fazla özerklik imkânı tanıyacak bir idari yapının ortaya konması gerektiği konusundaki talepler dikkate alınmalıdır. Örneğin Irak Başbakanı Haydar El-Abadi'nin hükümet programında açıkladığı üzere, her vilayetin kendi halkından oluşacak ve bulunduğu vilayeti korumakla sorumlu olacak "Ulusal Muhafız Gücü" kurulması planı buna işaret etmektedir. Fakat Irak'taki yeniden milisleşme eğilimi, Şiiiler dışındaki kesimi tedirgin etmektedir. Irak'taki milisleşmenin, merkezi yönetimin kontrol ve gücünü zayıflatacağından endişe edilmektedir. Bu nedenle IŞİD'le mücadelede sistematik ve kapsamlı bir yaklaşımın sergilenmemesi durumunda, IŞİD bitirile bile farklı çatışma dinamiklerinin ortaya çıkması ihtimalleri dikkate alınmalıdır.

Diğer taraftan Irak'taki siyasi kriz ve istikrarsızlığın devam etmesinde IŞİD'le mücadele açısından bir risk oluşturmaktadır. Irak Başbakanı Haydar El-Abadi üzerindeki siyasi baskı devam etmekte ve Abadi'nin bir türlü gerçekleştiremediği reformlar masada durmaktadır. Bu kapsamda Irak siyasetinde hükümetin yeniden şekillendirilmesi ve bakanların değiştirilmesi konusu ana gündem maddesi haline gelirken, Bağdat'ta Temmuz 2016'da yaşanan patlama sonrasında Irak İçişleri Bakanı istifa etmiş, sonrasında haklarındaki yolsuzluk iddiaları nedeniyle Savunma ve Maliye bakanları görevden alınmıştır. IŞİD'le mücadelenin temelini güvenlik konusu oluşturduğu düşünüldüğünde, güvenlik temelli bakanlıklarda yaşanan bu boşlukların risk olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Grupların arasındaki problemlerin yanı sıra, her grubun kendi içerisinde de büyük

problemler bulunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle 2014 seçimlerine kadar neredeyse Şii, Sünni ya da Kürt olarak grup halinde hareket eden bütün kesimlerin içerisindeki siyasi partiler, 2014 seçimleriyle birlikte giderek ayrılmıştır. Bu noktada Şii, Sünni ya da Kürt siyasi partilerin aralarındaki problemlerin yanı sıra, kendi içlerinde de bir uzlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Ayrıca Erbil ve Bağdat arasındaki kriz çözülemediği gibi, ülke ciddi bir ekonomik darboğaza sıkışmış durumdadır.

Ekonomik sıkıntılar aynı zamanda siyasi krizlerin çözümünü de sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle Musul'un ve genel olarak Irak'ın IŞİD sonrası süreçte siyasal, ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada IŞİD sonrası süreç için IŞİD'den temizlenen bölgelerin yeniden imarı ile sosyal, siyasal ve ekonomik entegrasyon, ulusal uzlaşma ve işbirliği projelerinin hazırlanması yerinde olacaktır.

